

1999 MARMARA DEPREMİ'NİN TÜRK KRİZ YÖNETİMİNE ETKİLERİ*

THE EFFECTS OF THE 1999 MARMARA EARTHQUAKE ON TURKISH CRISIS MANAGEMENT

Muharrem Nuri YAZICIOĞLU¹

Prof. Dr. Mehmet AKTEL²

ÖZ

Türkiye'de kriz yönetimi çok yönlü bir sistemler bütünüdür ve tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde 1999 Marmara depremi öncesi ve sonrası olarak analiz edilmesi gerekmektedir. Türk kriz yönetimi mevzuatında genel olarak afet yönetimi odaklı bir yaklaşım hakimdir. Afet öncesi dönemden ziyade afet sonrası dönemde yapılması gerekenlerle ilgili mevzuat ve kanun anlayışının hakim olduğu görülmektedir. Marmara depremi sonrasında yaşanan süreçler, kriz yönetimi açısından bazı yenilikleri de beraberinde getirdiği için bir dönüm noktası olarak görülmüştür. Deprem kuşağında yer alan ülkemizde kriz yönetimi organizasyonu; sistematik ve evrensel yaklaşımlarla analitik bir şekil alacaktır. Bu çalışmada kriz yönetimi ve kriz yönetiminin temel ilkelerine değinilerek, Türk kamu yönetiminde kriz yönetim sisteminin tarihsel gelişimi ve mevcut yasal mevzuata kadar geçen aşamalar incelenmiştir. Son olarak 1999 Marmara depremi ile yaşanan süreç, Türkiye'nin kriz yönetim yapısında meydana gelen köklü değişiklikler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kriz Yönetimi, Türk Kriz Yönetim Yapısı, 1999 Marmara Depremi, Kamu Yönetimi, Afet ve Acil Durum.

JEL Sınıflandırma Kodları: D70, D80, D81.

ABSTRACT

Turkish crisis management is a multifaceted set of systems, and when examined within the historical process, it should be analyzed as before and after the 1999 Marmara earthquake. In Turkish crisis management legislation, a disaster management-oriented approach generally dominates. It is seen that an understanding of legislation and laws related to what needs to be done in the post-disaster period rather than the pre-disaster period prevails. The processes that took place after the Marmara earthquake are seen as a milestone because they brought some innovations in terms of crisis management. Crisis management organization in Turkey, which is in the earthquake zone; It would take an analytical form with systematic and universal approaches. In the study, crisis management and the basic principles of crisis management are touched upon, and the historical development of the crisis management system in Turkish public administration and the stages until the current legal legislation are examined. Finally, the process that occurred with the 1999 Marmara earthquake, the radical changes that occurred in the Turkish crisis management structure and the resulting process are evaluated.

Keywords: Crisis Management, Turkish Crisis Management Structure, 1999 Marmara Earthquake, Public Administration, Disaster and Emergency.

JEL Classification Codes: D70, D80, D81.

* Bu çalışma Mehmet AKTEL danışmanlığında Muharrem Nuri YAZICIOĞLU tarafından hazırlanmakta olan "6 Şubat 2023 Depremlerinin Türk Kriz Yönetimine Etkileri" başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanarak hazırlanmıştır.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, musabernurali_55@hotmail.com

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, mehmetaktel@sdu.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

The effects of the August 17, 1999 Marmara earthquake on Turkish crisis management are being analyzed in a comprehensive manner. In addition, the interactions of local and central governments in this process caused by the changes caused as a result of the damage caused as a result of the earthquake in the Turkish crisis management structure are examined. The study of the history of Turkish crisis management and the process that has come up to the present as a result are explained.

Design/methodology/approach:

The study is a review study and deals with the development of crisis management after the Marmara earthquake process. The effects of the August 17 earthquake on Turkish crisis management are examined in the historical analysis process. A comprehensive analysis is made on disaster management and crisis management, and as a result of studying the history of crisis management, the distance progressed in the process is taken into account.

Findings:

The losses caused by the earthquake that occurred on August 17, 1999 are determined, the changes in the crisis management system are examined, and it is determined that a new era of Disaster and Emergency Management in crisis management is opened in the Marmara earthquake.

Conclusion and Discussion:

August 17, 1999, the earthquake that occurred in the Marmara region of Turkey is one of the biggest disasters in the history of Turkey. As a result of this earthquake, thousands of people lost their lives, hundreds of thousands of people were left homeless and there was a great destruction throughout the country. The lessons taken and the needs determined in the face of such natural disasters are very important. The 1999 Marmara Earthquake is a natural disaster that plunged Turkey into deep pain and destruction, caused thousands of people to lose their lives and injured at least as many people. Turkey has become a milestone in terms of crisis management as a result of this disaster and crisis management system entered a period of renewal. The earthquake on August 17, uncovered a lack of the government's Emergency Response Plan. The rescue and relief work, a lack of coordination and effective communication between the teams at the beginning there were problems. This has complicated the process of life by preventing responders effective rescue and relief operation. Criticisms have been made on issues such as the lack of clear procedures on how to respond to a crisis and the inability to manage human resources effectively. In addition, the fact that a number of government officials were on vacation on the day of the Marmara earthquake and the necessary emergency interventions could not be carried out as soon as possible, unpreparedness and negligence have made our crisis management system questionable. The lack of adequate and accurate information to the public after the earthquake caused people to panic and not evacuate effectively. The lack of communication has led to confusion and anxiety among the public. This situation highlights how serious shortcomings the country is facing in terms of natural disaster preparedness and effective response. The great loss and destruction of people caused by the earthquake has provided a new perspective on emergency assistance and recovery processes in Turkish crisis management. Although Turkey is in a region with a high earthquake risk, it has been determined that a large part of the building stock is not earthquake resistant. Building earthquake-resistant buildings can help reduce the risk of earthquakes. For this reason, building reinforcement works should be carried out in areas with an earthquake risk. As a result, as Turkey's existing building stock and activities aimed at the transformation of cities increase, public awareness is being raised and local governments are rapidly taking steps in the field of urban transformation, which is the crisis management of our country. the country will be much more effective. 17 August 1999 Marmara earthquake disasters, we should be more prepared for us, and showed that lessons were learned. This course is a review of the most important construction, disaster management plans is to raise awareness in the community development and disaster. However, not only does not speak of these lessons, it is also important to apply at the same time. Both in Turkey and in the world, societies should be prepared against natural disasters and necessary steps should be taken beforehand.

1. GİRİŞ

Türk kriz yönetim sistemi Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulduğundan itibaren farklı isimlendirmeler, teşkilatlanmalar ve yapılanmalarla kendini göstermektedir. Her büyük kriz yapısal bir değişiklik gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Doğrudan ya da dolaylı olarak doğal afetlerin yaşandığı ülkemizde afet yönetimi ve koordinasyonu kriz yönetimi açısından büyük önem arz etmektedir.

Deprem kuşağında yer alan ve her yıl irili ufaklı şiddeti 5'in üzerinde depremlerin yaşandığı ülkemiz; yer sarsıntılılarında insani kayıp bakımından dünyada üçüncü, depremin etkilediği insan sayısı incelendiğinde sekizinci sırada yer almaktadır (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2024).

Toplumlar için maddi, psikososyal ve fiziki kayıplara sebebiyet veren, insan faaliyetlerini durdurarak yaşam standartlarının dışında anormal durumların meydana geldiği, toplumlara negatif yönde etkileyen doğal veya beşeri kaynaklı olayların sonuçlarına, afet denmektedir. Bir olayın afet olarak adlandırılması için afet olayının gerçekleşmesi, bireyleri ve toplumlara etkilemesi yeterlidir. Güncel afet yönetimi anlayışında yöneticisinden vatandaşına herkesin sorumluluk bilincinde olması ve bilinçlendirilmesi önem arz etmektedir. Krizler; ani oluşan ve sonuçları açısından birçok olumsuzluk içeren süreçlerdir. Krizlerin ortaya çıkmasını engellemek çoğu zaman mümkün olmasa da kriz meydana geldikten sonra ortaya çıkan sonuçların etkilerinin azaltılması, kriz yönetim sisteminin koordineli ve eşgüdümlü şekilde çalıştırılmasıyla mümkün olabilmektedir (Aktel, 2015, s. 27).

Türkiye doğal afetler bakımından oldukça risk taşıyan bir ülkedir. Jeolojik yapısı dolayısıyla deprem kuşağında yer alan Türkiye Cumhuriyeti adeta bir afetler ülkesi durumundadır. Nitekim ülkemiz 17 Ağustos 1999 yılında Marmara depremi ile büyük bir yıkımla karşı karşıya kalmıştır. Tam bu noktada Türk kriz yönetim sisteminin aksaklıkları ortaya çıkmış ve yeni yönetmelikler, deprem kanunları, yeni kurum ve kuruluşlar oluşturulmuştur. Dolayısıyla afet koordinasyonu açısından 17 Ağustos depremi sonrası yaşanan süreç sonrası kurumlar arası eşgüdümün sağlanması ve kayıpların azaltılıp önlemlerin artırılmasını sağlamak amacıyla "5902 Sayılı Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" çıkartılarak "Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı" kurulmuştur. Bu çerçeveden baktığımızda AFAD'ın kurulması ile öncelik artık kriz yönetiminden risk yönetimine verilmiştir (AFAD, 2024).

Bu çalışmanın amacı; kriz ve kriz yönetimi, afet sonrası süreçlerin açıklanması olup, 1999 depremi öncesi Türk kriz yönetim sistemi ve 1999 depremi sonrası "5902 Sayılı Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun" ile meydana gelen değişikliklerin Türk kriz yönetimi teşkilatlanmasına etkilerinin incelenmesidir.

2. KRİZ TANIMI

Kriz, aniden meydana gelen, toplumların varlıklarına ve hedeflerine gözdağı veren, ivedi bir şekilde önleyici kararlar alınması gereken durum ya da durumlardır. Kriz kelimesinin kökeni "krizi" veya "krein" sözcüklerinden meydana gelmektedir. Karar vermek, yargılamak anlamlarını da bağdaştıran "kritik" ya da "tenkit" kavramlarıyla da aynı köke dayanmaktadır (Şahin, 2003, s. 337). Kriz kavramı başlangıç olarak tıp literatüründe kullanılmış, Osmanlı'da Tanzimat dönemi ile birlikte dilimize "buhran" olarak geçmiştir (Hatemi, 1999, s. 18).

Kriz, örgütlerin yüksek seviye amaçlarını ve gayelerini tehdit eden, örgütlerin varlıklarını tehlikeye sokan ve ivedilikle çalışmalar yapılması gereken, örgütün krizleri tespit etme ve önleme noktasında kifayetsiz kaldığı olağandışı bir durumdur (Can, 2002, s. 333). Kriz kavramının tam bir ortak bir tanımını bulmak oldukça zor gözükmektedir (Tutar, 2000, s. 15).

Kriz toplumlardaki normal olan işleyiş ve düzenin bozularak, negatif sonuçlar doğuran fiziksel ortamı, sosyal ekonomi ve politikayı doğrudan etkileyen nedenlerin teşkil ettiği tehlikeli durumlardır (Ergünay, 2005, s. 9).

Örgütsel olarak kriz kavramı ele alınacak olunursa; "beklenilmeyen, öngörülme, seçilmeyen ve hızlıca çözülmesi gereken ve örgütün uyum mekanizmasını ve karşı koyma mekanizmasını saf dışı bırakarak, bütünlüğünü hedeflerini ve kültürünü tehlikeye sokan adeta bir voltaj halidir" (Tagraf ve Aslan, 2003, s. 150).

Kriz halinde hayatın normal seyrini olağan dışı şekilde bozan durumlar meydana gelmektedir. Bu durum örgütün mevcut insicamını bozmakta ve ciddi oranda örgütün mevcudiyetini sıkıntıya sokmaktadır. Gerekli önlemler alınmadığı takdirde örgütler sarsılabilir, yapıları bozulabilir ve hatta ortadan kalkabilirler. Krizin temel niteliklerini ise şöyle sıralayabiliriz: "Kriz durumunun öngörülmesi, örgütün öngörü ve tedbir enstrümanlarının kifayetsiz

kalması, örgütün kasıt ve mevcudiyetini tehdit etmesi, üstesinden gelmek için girişilmesi gereken adımlarda karar alınması için yeterli bilgi ve vaktin bulunmaması, acil müdahale ihtiza etmesi ve karar alma mekanizmasında gerilim oluşturmalarıdır” (Can, 2002, s. 333). Sel, deprem, yangın, savaş, terör saldırıları, ekonomik, iktisadi ve mali kriz ve bunun gibi durumlar kriz durumlarından birkaçıdır.

Krizler genel olarak üç dönemden oluşmaktadır: Kriz uyarıcılarının meydana gelmesi ve gelişme süreci, kriz dönemi ve çözülme dönemidir. Krizin ilk aşamasında, krizin farkına varılmamış olup uyarıcı sinyaller gelmiştir. Bu aşamada krizin farkına varılmaz ve önlem alınmazsa, kriz aniden başlamış olur ve bu aşamada liderliğin önemi büyüktür. Krizin ikinci aşamasında kriz iyice belirginleşmiş ve bu süreçte çözüm odaklı hareket etmeyen yöneticiler değişmeye mahkûm olmuşlardır. Kriz dönemlerinde denetim merkezileştirilmeye çalışılır ve karar alma süreci bozulmuştur. Üçüncü ve son aşamada ise kriz çözülürse düzene girilir ve örgüt yapısı korunur, tam tersi durumlarda ise örgüt yapısı bozulur hatta yok olur (Göksu, 2008, s. 40).

Kriz kavramı ile alakalı önemli bir engel de gündelik hayatta kullanılan kavramların çoğunun kriz sözcüğü ile adlandırılmasıdır. Hâlbuki bu kavram; diğer kavramları da içeren kapsayıcı bir terimdir. Kriz kelimesi yerine kullanılan kavramlardan bazıları; afet ve acil durum kavramları olup, hayatını kaybetme, yaralanma, yapısal olan veya olmayan fizikî ve çevresel hasarlar veya beklenmedik olaylar “acil durum”, büyük zarar ve hasar veren durumlar ise “afet” olarak nitelendirilmiştir (Aktel, 2016, s. 303).

3. KRİZİN NEDENLERİ VE EVRELERİ

İnsanların sağlık sorunları, savaş ve terör olayları, ekonomik krizler, deprem, sel vb. gibi doğa olayları veya toplumsal düzen faktörlerinin inkıta uğramasıyla ortaya çıkan sosyal ve çevresel problemler gibi durumlarla birlikte, ulusal ya da uluslararası düzeyde meydana gelen çatışmalar, kriz durumları arasında yer almaktadır (Gültekin, 2002, s.13).

Krizin nedenleri iki temel kaynağı dayanmaktadır. Bunlar doğal faktörler ve insan kaynaklı faktörlerdir. Sel, kasırga, veba, deprem gibi faktörler doğal faktörlerden sayılırken, petrol sızıntıları, nükleer facialar, savaşlar, zehirli atıklar ve bunun gibi faktörler insan kaynaklı faktörlerdir. Krizler her ne kadar ani gelişen vakalar olsa da onları tetikleyen bir süreç sonucu oluşmaktadır. Bu süreçte krizin evrelerinin anlaşılması ve bulunması, krizlerin aktif bir şekilde yönetilmesi önemlidir (Aktel, 2005, s. 304).

Kriz öncesi dönem; krizi ortaya çıkaran sebepler ve olgular olaya dönüşünce ve krizin patlak vermesi ile sona ermektedir. Krizin potansiyel kriz ya da gizli kriz olarak isimlendirildiği dönemde bu süreç aşamalardan oluşmaktadır. Körlük döneminde krizle ilgili alakalı sinyaller kendisini hissettirmiş olsa bile yöneticiler bunu tanımlama da tam yeterli değildir. Atalet aşamasında ise; krizin belirtileri artmakla beraber yöneticiler hala bu duruma ani reaksiyon göstermezler, değişime dair bir kıpırtı olmamıştır. Sorunlar fark edilmeye başlandığında ise yöneticiler karar verme aşamasında zorlanırlar. Bu süreçte liderliğin önemi büyük ölçüde etkilidir. Aksi halde yanlış şekilde alınan kararlar örgütü hızla krize doğru sürükler ve çöküşüne sebep olabilir (Aktel 2006, s. 305; Narbay, 2006 s. 26).

Kriz anı, kriz belirtilerinin bittiği, kriz sürecinin başladığı ve netice olarak meydana gelen afet ya da afete bağlı durumların hareketliliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Yavaş, 2005, s. 5). Krizler aniden meydana gelen ve müdahale gerektiren acil durumlardır (Kash ve Darling, 1998, s. 181). Kriz sinyallerinin alındığı halde müdahalenin gecikmesi neticesinde yöneticiler ve örgüt stres ve panik halinde olacaktır (Aktel, 2005, s. 305).

Kriz sonrası dönemde ise krizin şiddeti azalır ya da sonlanır. Kriz sonrası dönemde etkiler devam ettiği için, yöneticiler burada ihya ve inşa çalışmalarına ağırlık vermişlerdir. Bu dönemde yapılan çalışmalar örgütlerin, kişilerin ve ülkelerin kaderini doğrudan etkilemektedir (Tutar, 2000, s. 64).

4. KAMUDA KRİZ YÖNETİMİ

Kriz yönetiminde kamu ve özel örgüt arasında farklılıklar görülmektedir. Kamu örgütleri hantal örgütlenme yapısına sahip olduğundan yavaş hareket etmekte bu da hareket kapasitesini azaltmakta ve kriz gibi ani durumlarda öncelik kullanma durumunun azalmasına veya tepkiselliğin yavaşlamasına sebep olmaktadır (Aykaç, 2001, s. 3). Devletin hareket mekanizmasının önemli bir ayağı olan kamu kurum veya kuruluşlarının çalışma şekilleri mevzuatlarla belirlenmiştir. Yönetici ve personeller bu mevzuata uygun hareket etmek durumundadır.

Mevzuata bağlı kalıp, inisiyatif kullanamayan yönetici ve personel, krizin esnek bir şekilde yönetilmesini mevcut pozisyonlarından dolayı engellemiş olurlar (Göksu, 2008, s. 42). Bu engellerin aşılması için yöneticilere verilecek olan yetkilerin artırılması, bürokrasi kaynaklı engellerin aşılması ve esnek bir yönetimin olması gerekmektedir (Hart ve Rosenthal, 1993; Rosenthal ve Kauzmin, 1997, s. 277).

Kriz yönetiminin ana gayesi krizlerden uzaklaşmak veya krizleri hemen çözmek değil, mümkün mertebe kriz öncesinde tedbir almak ve bu tedbir neticesinde mümkün olan en az hasarla krizi atlattırmaktır.

Bu bağlamda etkili, katılımcı ve çözüm odaklı bir kriz yönetimi oluşabilmesi için: Krizlerin sadece doğal faktörler dolayısıyla meydana geleceği düşünülmemeli; sosyal, ekonomik, beşerî faktörlerin de etkili olacağı göz önünde bulundurularak, etkin bir kriz yönetimi oluşturulmalıdır. Kriz yönetimine bütüncül ve geniş perspektiften bakılmalı, kriz sürecinin tüm evrelerine hâkim olunmalıdır. Bunun için veriler toplanmalı ve bu veriler ışığında bir kriz planlaması yapılmalıdır. Krizler yerel, ulusal, uluslararası düzeyde yönetim sistemlerinin öncelikli hedefi olarak düşünülmelidir. Kriz yönetim sürecinin planlanması aşamasında ulusal, bölgesel, küresel ölçekte tüm faktörler göz önünde bulundurulmalı ve kriz yönetim sisteminin yasal dayanağı oluşturulup, siyasi irade tarafından desteklenmelidir. Bu yasal yapının anlaşılır şekilde ve kargaşaya yer vermeyecek biçimde düzenlenip, kriz yönetiminin siyaset ve kurumlar üstü olduğu kamuoyuna deklare edilmelidir. Etkin bir kriz yönetiminin sağlıklı bir şekilde hayata geçirilmesi için, krizi yönetecek mekanizmaların mali durumunun yeterliliği önem taşımaktadır. Kriz yönetiminin sürdürülebilirliği, etkinliği ve etkililiği için mali durum önemli bir faktördür. Kriz yönetimi yapılırken planlama yapılan yer, coğrafi koşullar, çevre, öncelikler ve ihtiyati tedbirler, ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak disiplinler arası, stratejik ve kapsayıcı ve kavrayıcı saptamalar yapılmalı ve bu hedefler doğrultusunda hareket edilmelidir. Bilgiye kaynağından ulaşma konusunda, güçlü bir enformasyonel bilgi iletişim ağı kurulmalı ve kriz yönetim sürecinde doğru bilgi akışı sağlanmalıdır. Kriz yönetimi; öncesi ve sonrası ile krizin etkilerini, hasarını azaltmak veya kriz sonrası dönemde minimum düzeyde zararları olan tamirat ve tadilat aşaması ile kriz sonrası yapıcı bir rol üstlenmelidir. Kriz yönetimi, krizin bütün evrelerini kapsayacak kadar etkin bir denetime sahip olmalıdır (Aktel, 2005, s. 307; Akdağ, 2005, s. 4-6; Solmaz, 2006, s. 68-70).

5. TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE KRİZ YÖNETİMİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Tarihsel süreç incelendiğinde; Anadolu toprakları büyük ölçekli afetlere maruz kalmış, birçok medeniyet bu afetler neticesinde yıkılmıştır. Ülkemiz doğal afetleri sıklıkla yaşamakta olup, ülkenin büyük bir kısmı deprem kuşağında yer almaktadır.

Afetlerle her zaman karşı karşıya kalan veya kalacak olan ülkelerde genelde afet yönetimi ile ilgili çalışmalar; riskleri azaltma, hazırlık aşaması ve yasal mevzuatlar şeklindedir. Geçmişten günümüze ülkemizde meydana gelen doğal afetler irdelendiğinde ise afet öncesi önlem alıcı çalışmalardan ziyade, afet anı ve sonrası iyileştirme çalışmalarına yönlendiği görülmektedir.

Ülkemizde doğal afetlerin önlenmesi ya da zararlarının engellenmesi ile ilgili mevzuat ve yönetmelikler dönemler halinde irdelendiğinde; ilk dönem olarak 14 Eylül 1509 tarihindeki İstanbul depremi ile ilgili alınan kararlar karşımıza çıkmaktadır. Devam edegelen süreçte 1848 yılında yürürlüğe giren şehir yapılanması ile alakalı “Ebniye Nizamnamesi” çıkmakta, 1882 yılında da yollar ve altyapı hakkında düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Bu nizamname ileriki dönemde atılacak olan imar kanunlarının temelini oluşturmuştur. 1933’te tedavüle girmiş olan “2290 sayılı Belediye Yapı ve Yolları Kanunu” ile “Ebniye Nizamnamesi” nin 4-5. maddeleri hariç tamamı değiştirilmiştir (Erkan, 2012, s. 1-14).

1939 Erzincan Depremi’nin ardından 3773 sayılı kanunla Erzincan depreminden zarar görenlerin zararlarının telafisi ve bu konularda önlem alınması amacıyla çıkarılan kanun kabul edilmiştir (T.C. Resmi Gazete, 1943, no.3773, sy.5310, 25 Ocak).

1941-42-43 yıllarında ülkemizde yoğun su baskınları olmuş, bunun üzerine 1943 Yılında “4373 Sayılı Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Koruma Kanunu” kabul edilmiştir. Bu yasa ile ilk defa afet öncesi ve sonrası alınacak önlemlere dair düzenlemeler getirilmiştir (1943, T.C Resmî Gazete, no:4373, 21 Ocak).

İkinci dönem olarak incelenmesi gereken 1944-58 yılları arasında yaşanan depremler ve ardından hazırlanan yönetmelikler dönemidir. Yaşanan büyük depremler sonrasında 4623 sayılı yer sarsıntısı hakkında alınacak tedbirler hakkında kanun çıkarılmıştır. Acil durumlarda uygulanacak yardım ve programlar bu kanunla

düzenlenmiş, deprem sırasında yöneticilerin ve halkın yükümlü olduğu konular hakkında gerekli yapılandırmalar, bu kanunla yürürlüğe girmiştir (Ergünay, 2011, s. 3).

1945'te ilk defa sarsıntı mıntıkası haritası çıkartılmıştır. "Türkiye'de yer sarsıntıları bölge yapı yönetmeliği" bu dönemde çıkarılmıştır. 1953'te deprem büroları kurulmuş, 1956'da DE-SE-YA (Deprem-Yangın-Sel)'e dönüştürülmüştür. Ayrıca 1956 yılında 6785 sayılı İmar Kanunu çıkartılmıştır. Bu yasa ile doğal afet alanlarının tespiti ve yapı denetim çalışmaları hızlandırılmıştır.

Üçüncü dönem olarak 1958-99 arası ise doğal afetlerin zararlarının azaltılması için çeşitli çalışmalar yapılması ve devamındaki süreçler görülmüştür. 1958 yılında 7116 sayılı yasa ile "İmar ve İskân Bakanlığı" kurulmuştur. Bu bakanlık, afet öncesi ve sonrası ile ilgili tedbirler alırken, ülkemizdeki iskân ve konut problemini çözmekle görevlendirilmiştir. Bu vazifeleri Bayındırlık Bakanlığı'ndan devralmıştır. 1958'de çıkarılan sivil müdafaa kanunu kriz ve afet yönetimine pozitif etkide bulunan önemli bir kanundur." 1959 yılında 7269 sayılı umumi hayata müessir afetler dolayısıyla alınacak tedbirler ve yapılacak yardımlara dair kanun çıkartılmıştır. Bu kanun sayesinde afet sonrası dönemde ilk ve acil yardım ve daimi yerleşim alanları düzenlenmiştir. Bu yasa ile birlikte KİT'lerin sağlayacağı yüzde 3 gelir ile ülke içinden ve dışından sağlanacak parasal yardımlarla "Afetler Fonu" oluşturulmuştur (Ergünay, 2011, s. 2).

Ülkemizde 1960-67 yılları arasında büyük felaketler yaşanmış, 1968 yılında meydana gelen Amasra-Bartın depremi, 1969 yılı ile 1972 yılları arasında meydana gelen Demirci-Alaşehir depremi, Gediz Depremi, Burdur ve Bingöl depremleri neticesinde afetler fonuna yeni kaynakların sağlanması için 1972 yılında 7269 sayılı kanununun yerine bazı tekel maddelerinden gelen gelirin afetler fonuna aktarılması amacıyla 1571 sayılı kanun çıkartılmıştır. Bu değişikliklerle afetten etkilenen insanlara daha çok ve kapsamlı yardımlar yapılması amaçlanmıştır (T.C Resmi Gazete, 1972, no:1571, 19 Mart)

1999 yılında yaşanan Dinar Depremi'nin ardından; Türkiye'de olası durumlarda meydana gelebilecek olan tüm doğal afet türlerine uygulaması amacıyla doğal afetlerden meydana gelen hasarların giderilmesi amacıyla 4123 sayılı kanun çıkartılmıştır. Bu yasanın ardından 7263 ve 4123 sayılı kanunlar değiştirilmiş ve yeni maddeler eklenmiştir. Daha sonra bakanlar kurulu kararı ile 1997 yılında başbakanlık kriz merkezi yönetmeliği çıkartılmıştır. Bu yönetmeliğe doğal afetler ile ilgili olay türleri eklenmiştir (Ergünay, 2011, s. 4).

6. 5902 SAYILI AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞININ TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUNDAN EVVEL TÜRK KRİZ YÖNETİM TEŞKİLATLANMASI

Türk kriz yönetim teşkilatlanmasının sistematüğini incelediğimizde, kriz çeşitleri ile ilgilenen tek bir kurum veya kuruluş olmadığını, farklı teşkilatların benzer veya farklı konularda görevleri olduğunu görmekteyiz. Farklı bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluşların tek merkez altında toplanmasından ziyade, başbakanlığa bağlı kriz yönetim merkezleri ve Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü gibi yapılanmalar oluşturulmuştur.

Bu kurumların tek çatı altında birleşmemelerinin sebebi örgütsel bağımlılık olarak gösterilebilir. Teşkilatlar darlaşmak, elimine olmaktan ziyade, varlıklarını devam ettirip büyümek istedikleri için, her teşkilat diğer teşkilatın kendi çatısı altında birleşmesini istemiştir. Koalisyon hükümetleri döneminde ise bir çatı altında birleşme oldukça zor bir durum olarak karşımıza çıkmıştır.

6.1. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi

Başbakanlığa bağlı krizlerin yönetildiği yapılanma 30 Eylül 1999 tarihinde 96/8716 sayılı bakanlar kurulu kararı ile kurulmuştur. Başbakanlığın kriz yönetmeliğinde tanımlar kısmı incelendiğinde kriz hali; "vatanın ve milletin bölünmezliği ile milli menfaatlerine yönelik düşmanca tutum ve davranışların, anayasa ile kurulan demokratik düzeni ve hak ve hürriyeti ortadan kaldırmaya yönelik şiddet hareketlerinin, tabi afetlerin, tehlikeli ve salgın hastalıkların, büyük yangınların, radyasyon ve hava kirliliği gibi önemli nitelikteki kimyasal ve teknolojik olayların, ekonomik bunalım, iltica ve büyük nüfus hareketlerinin ayrı ayrı ve birlikte vukuu bulduğu hal" şeklinde tarif edilmiştir. Bu tanımlama ile başbakanlık kriz yönetim merkezi yönetmeliğinin önceliğinin milli güvenlik olduğu görülmektedir (Övgün ve Gül, 2019, s. 173-181).

Başbakanlık kriz yönetim merkezinin görevleri; başbakanlık kriz yönetim merkezi yönetmeliğinin 5. maddesinde kriz yönetimini gerektiren haller başlığı altında anlatılmıştır. Buna göre yurtdışında Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tehdit eden her türlü kalkışma, yurt içinde ise anayasa ile kurulan demokrasi ve kamu düzeninin

korunmasını gerektiren: terör olayları, etnik yapı, din mezhep farklılığından kaynaklanan olaylar, kanunsuz grev, iş bırakma eylemleri ve tabii afetler başlığı altında deprem, sel baskını, çığ düşmesi, toprak kayması, büyük ölçekte kazalar ve diğer meteorolojik afetler, nükleer, kimyasal kazalar ve yangınlar, kriz yönetimini gerektiren haller olarak nitelendirilmiştir. Başbakanlık kriz yönetim merkezinin organları; Kriz Koordinasyon Kurulu, Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu ve Sekreteryâ' dan oluşmaktadır. Kriz Koordinasyon Kurulu Başbakan'ın yetki verdiği bir devlet bakanının başkanlığında krizin cinsine göre yetkilendirme ile oluşur ve harekete geçer (Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği [BKYYM], T.C. Resmi Gazete, 1997, no. 22872, md.8-9)

Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu Başbakanlık Müsteşarı'nın başkanlığında krizin cinsine ve şiddetine göre koordinatör teklif eder ve kurul kararıyla uygun görülecek periyotlarda toplanır, krize ilişkin haberleri mütalaa eder. Edilen mütalaa sonuçlarına göre alınacak kararları ve önlemleri belirler, araç gereç personel gibi kaynakların tahsisini yönlendirir, "OHAL", "sıkıyönetim", "seferberlik" ve "savaş hali" ilan edilmesini Kriz Koordinasyon Kurulu'na teklif eder. Uygun görülen hizmet ve faaliyetlerde Sekreteryâyı yetkilendirir (BKYYM, md. 9/b).

Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu'nda görev alacak bakanlık kurum ve kuruluş personeli ve görevleri: Başbakan veya ilgili devlet bakanı dış tehditlerde, yaygın şiddet hareketlerinde, doğal afetlerde, büyük nüfus hareketliliklerinde, büyük yangınlarda, salgın hastalıklarda, radyasyon ve ağır ekonomik bunalımlarda bizzat bu konularla alakadar olacaktır (BKYYM, md. 9/b).

Genelkurmay Başkanı veya temsilcisi, dış tehditler ve yaygın şiddet hareketlerinde aktif konumda bulunacaklardır. Ekonomiden sorumlu devlet bakanı; ağır ekonomik bunalımlarda kriz yönetimine dâhil olacaktır. Adalet Bakanı; yaygın şiddet hareketleri, dış tehditler, doğal afetler, büyük nüfus hareketleri ve aşırı riskli salgın hastalıklar durumunda; Milli Savunma Bakanı dış tehditler, yaygın şiddet hareketleri, doğal afetler, irtica ve tehlikeli salgın hastalıklar durumlarında kriz yönetimine müdahil olacaktır. İçişleri Bakanı, Başbakan bütün konularda Kriz Koordinasyon Kurulu'nda görev alacaktır. Dışişleri Bakanı yangınlar dışındaki başbakanın ilgilendiği bütün görevlerle aynı şekilde vazifeli olacaktır. Maliye Bakanı radyasyon dışındaki diğer bütün tehditlerde, Milli Eğitim Bakanı sadece yaygın şiddet hareketleri durumunda Kriz Koordinasyon Kurulu'nda etkin vazife alacaktır. Bayındırlık ve İskân bakanı, afetler, büyük nüfus hareketleri, yaygın şiddet hareketleri ve dış tehditler durumunda kriz yönetiminde aktif rol oynayacaktır. Sağlık Bakanı, afet yönetimine ekonomik bunalımlar konusu hariç diğer belirtilen konularda kriz koordinasyon kuruluna katkıda bulunacaktır. Ulaştırma Bakanı, radyasyon konusu dışındaki diğer tüm konularda, Tarım ve Köy İşleri Bakanı doğal afetler, yaygın şiddet hareketleri, nüfus hareketlilikleri, salgın hastalıklar ve radyasyon gibi konularda Kriz Koordinasyon Kurulu'nda aktif görev alacaktır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı; başbakanlıkla koordineli olarak büyük yangınlar ve radyasyon dışındaki diğer konularda çalışmada bulunacaktır. Diğer bakanlıklar da kendi üzerine düşen konularda kriz yönetiminde başbakan ve diğer bakanlıklarla koordineli olarak çalışacaktır. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri başbakan ve ilgili devlet bakanını ilgilendiren konularda, koordinatör vazifesini görecektir. Bakanlıklara bağlı müsteşarlıkların gerekli durumlarda hangi konulara müdahil olacağı ise Kriz Koordinasyon Kurulu'nun görev alanında belirtilmiştir (BKYYM, md.9/a-b)

1999 Marmara depremi ile birlikte bu tür kriz yönetiminde büyük değişiklikler meydana gelmiş ve yukarıda zikrettiğimiz başkanlıkların yerini 2009 yılında çıkarılan "5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun" ile Başbakanlık'a bağlı "Başkanlığı" kurularak yetki ve sorumluluklar tek bir çatı altında toplanmıştır (T.C. Resmî Gazete, 2009, no.5902, 17 Haziran). Bu dönem afet yönetimi incelendiğinde, çok başlılığın hâkim olduğu görülmektedir. Dönemin yasal düzenlemeleri incelendiğinde bu çok başlı yapının, yönetim ve organizasyon da karmaşıklıklara sebep olduğu ve bu nedenden dolayı hiyerarşik ve merkezi bir afet yönetim sisteminin oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2003, s. 45-48).

6.2. Merkez Örgütlenmesi

5902 sayılı kanun öncesi merkez örgütlenmesi teşkilat afetler merkez koordinasyon kurulu tarafından idare edilmektedir. Bakanlar kurulu kararı ile başbakanlığın çıkardığı bu kriz yönetmeliği farklı bir yapılanmayı da beraberinde getirmektedir. Yönetmeliğin en önemli özelliklerinden birisi de krizleri topyekûn değerlendirmesidir. Yönetmeliğin beşinci maddesinde kriz yönetimini gerektiren haller sayılıp altıncı maddesinde de kriz durumuna göre farklı düzeylerde örgütlenme biçimine geçilmiştir. Bu dönem incelendiğinde Başbakana bağlı "Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü", "Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü", "Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi" ve "İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Müdürlüğü'nden" oluşan bir yapı görülmektedir (Aktel, 2010, s. 171).

6.3. Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu

7269 sayılı kanuna dayanarak Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na hazırlanan ve Bakanlar Kurulu'nun 1988 tarih ve 12777 sayılı "Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı Ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik" kararının 51.maddesi gereğince koordinasyon sağlamak için oluşturulan bir kuruldur. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı müsteşarının başkanlığında toplanılan kurul; ilgili bakanlık müsteşarları ve Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürü'nden oluşur. Gerekli görülen durumlarda genelkurmay başkanlığından bir temsilci de kurula katılabilir (T.C. Resmi Gazete, 1988, 8 Mayıs, sy.19808, Md. 51/a).

Kurul büyük afetler meydana geldiğinde başkanın çağrısı üzerine onun belirleyeceği yerde toplanır ve kararlar oy çokluğu ile alınır (T.C. Resmi Gazete, 1988, 8 Mayıs, sy.19808, md 51/c). Doğal afet nedeniyle olağanüstü hâl ilan edilirse koordinasyonu "Başbakanlık Olağanüstü Hâl Koordinasyon Kurulu" ve "Olağanüstü Hal Alt Komisyonu" devralır (T.C. Resmi Gazete, 1988, 8 Mayıs, sy.19808, Md. 53).

6.4. Afet İşleri Genel Müdürlüğü

"7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun" ve 1983'de mevzuata giren 180 sayılı bayındırlık ve iskân bakanlığının kuruluş görev yetki ve sorumlulukları düzenleyen kanun hükmünde kararname, afet işleri genel müdürlüğünün sorumluluklarını içermektedir (T.C. Resmi Gazete, 1983, 14 Aralık, sy:18251).

Afet İşleri Genel Müdürlüğü, afetleri üç bölümde sıralamıştır. "Afet öncesi süreç", "afet anı" ve "afetten sonraki süreç" olarak bölümlendirilen görevler ve afet zamanında yapılması gereken stratejiler ve politikalar belirtilmiş olup, valiliklerce yapılan acil yardım ve kurtarma planlarının denetimini sağlamak ve deprem zararını azaltılmaya yönelik çalışmalar yapmak amaçlar arasında sayılmıştır. Bu görevleri yerine getirecek mali kaynak ise "7269 sayılı kanunun 33.maddesi"nde "afetler fonu" olarak açıklanmıştır. Bu fon, genel bütçe kapsamına alınmış ve kurum faaliyetlerini bütçeden ayrılan ödeneklerle yürütmüştür (Yılmaz, 2003, s. 93-94).

6.5. Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

1958 yılında Türkiye'de sivil savunma hizmetleri için "Sivil Müdafaa Kanunu" adımı atılmıştır. Sivil Savunma Genel Müdürlüğü'nün teşkilat yetki ve sorumlulukları "7126 Sayılı Sivil Müdafaa Kanunu" ve "3152 Sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun" ile belirtilmiştir.

Sivil Savunma Genel Müdürlüğü'nün teşkilatlanması, genel müdür ve yardımcılılarıyla beraber Arama Kurtarma ve Harekât Dairesi, Plan ve Teknik İşler Dairesi, Teşkilat Eğitim Dairesi, Donatım ve Mali İşler Dairesi, Savunma Sekreterliği ve Sivil Savunma Koleji'nden oluşmaktadır. Bu teşkilatlar taşrada sivil savunma uzmanlıkları aracılığıyla yürütülmektedir (Japan International Co-operation Agency [JICA], 2004, s. 72-73).

1999 depremleri neticesinde sivil savunma bağlamında yeni bir yapılanma ortaya çıkmış, Ekim 1999'da Sivil Müdafaa ve Belediye Kanunlarında değişiklik yapılarak 11 ilde "Arama Kurtarma ve Sivil Savunma Müdürlükleri" kurulmuştur.

6.6. Türkiye Acil Durum Genel Müdürlüğü

1999 Marmara Depremi'nin ardından meydana gelen hasarların en kısa zamanda telafisi ve Dünya Bankası'ndan alınan harcamaların finansman amacıyla ikraz anlaşması çerçevesinde şehirlerin yeniden imarı ve yenilenmesi kapsamında "Türkiye Acil Durum Yönetimi Başkanlığı" kurulmuş, daha sonra 18.5.2000 tarih ve 600 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 4. maddesi ile bu kurum "Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü" adını almıştır. Kriz yönetim merkezinin asli görevleri birinci maddede kriz yönetim süreci ile alakalı çalışmaların hızlandırılarak bu talim ve mesailerini yönlendirmek ve Genelkurmay Başkanlığı ile ilgili bakanlıklar arasında koordineli çalışmayı sağlayarak, krizin zararlarının atlatılmasını sağlamak olarak açıklanmıştır. Millî güvenlik kurulunun genel sekreterliği bünyesinde çalışan başbakanlığa bağlı bu kriz yönetim merkezinin amacı krizi sonlandırmaktır. Ayrıca afet yönetim sistemindeki çok başlılığa ve eşgüdüm sürecindeki eksikliğe son vermek de bu kurumun görevleri arasında sayılabilir. Bu yönetim merkezi, kriz yönetimi açısından geçici süreyle görevlendirilmiş en üst düzey eşgüdüm ve karar alma örgütlenmesidir (Aktel, 2015, s. 27).

7. TÜRK KRİZ YÖNETİMİNDE BİR EŞİK: 17 AĞUSTOS 1999 MARMARA DEPREMİ

7.1. 17 Ağustos Depreminin Boyutları

1999 Ağustos ayının 17' sinde meydana gelen büyük Marmara depremi ülkemizde yaşanan mal ve can kaybının çok yüksek olduğu, ağır yıkımlar meydana getiren, 7,6 şiddetinde ve 45 saniye sürmüş çok büyük bir felakettir (AFAD, 2024).

1999 Kocaeli-Gölcük depremi yaklaşık 15 milyon insanın yaşadığı Marmara bölgesini (Eskişehir, Düzce, Bolu, Bursa, İstanbul, Sakarya, Adapazarı, Yalova, Zonguldak) etkilemiştir. 2010 yılında hazırlanan Meclis Araştırma Raporu'na göre 18.400 vatandaşımız vefat etmiştir. Yaşanılan her iki yıkıcı depremde ağır hasar oluşmasını sağlayan esas neden, yanlış zemin seçimi, çarpık kentleşme ve kontrolden yoksun yapılaşma olmuş, bu sorunların çözülmemesi neticesinde depremin verdiği hasarın boyutu sosyolojik, ekonomik, kültürel olarak çöküşe neden olmuştur (Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Raporu, 2010).

Felaket meydana geldiğinde ön plana çıkan kurumlar yetersiz kalmış, sivil kurum ve kuruluşlar aktif rol oynamıştır. Bölgeye müdahalede adımlar geç atılmıştır. Bu depremde maalesef Türk afet- kriz yönetim sisteminde yaşanan eksiklikler ciddi oranda hissedilmiştir (Halk Sahipsiz, Ağustos, 18, 1999, Milliyet).

Bu dönemde Kızılay harcamalarının arttığı görülmüştür. Kızılay'ın raporuna göre 66 milyon TL harcanmıştır. Depremın akabinde resmi kurum ve kuruluşlar bakımından olay mahalline ulaşan ilk birim Kızılay olmuştur (Başaran ve Akyüz, 2022, s. 76-91).

Depremde tartışma konusu olan ve büyük eleştirilere sebebiyet veren önemli bir konuda; afetzedelere İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma çadırların kullanım ömrünü yitirmiş olduğu halde verilmesi, temizliğe ve dezenfekte durumlara dikkat edilmemesi, deprem bölgelerinin sterilize edilmeyip, mikrobik ortamın oluşması ve bundan dolayı birçok salgın hastalığın yayılması gibi durumlar, tartışılan konuların başında gelmiştir (Sunbul vd., 2007, s. 440-441).

1999 yılı Maliye Bakanlığı verileri incelendiğinde Marmara depremlerine 1,4 milyar dolardan fazla para harcanmış, deprem bölgesinde ülke ekonomisine katma değer bakımından yararlı kuruluşların aldığı ağır hasar nedeniyle bu rakam daha da yükselmiştir. İller Bankası'ndan açılan yardım hesabından 1,9 trilyon TL katılım payı alındığı belirlenmiş ve bu katılım payının nerelerde kullanıldığı konusu uzun tartışmalara sebep olmuştur (Sunbul, 2007, s. 441).

Depremin etkilendiği bölgelerde vatandaş yıllarca depremin olumsuz etkilerini hissetmiş, depremzedeler bu sorunlarıyla baş başa kalmış, devlet kriz afet yönetimi bakımından dönemin hükümeti ile birlikte başarısızlığa uğramıştır. Bu yıkımın sorumlusu olan çoğu yüklenici az cezalarla cezalandırılıp, meselelerin üzeri örtülme yoluna gidilmiştir (Kolakıncı, 2009, s. 286-298).

1999 Marmara depreminin en önemli sorunlarının başında bilgi iletişim kurumlarının senkronize olamamasıdır. Cep telefon ağının yaygın olmaması, iletişim hatlarının kopması dolayısıyla ulaşılan insan sayısı az olmuş, dolayısıyla can kaybı daha da artmıştır. Hatta dönemin başbakanı Bülent Ecevit depremden yaklaşık 7-8 saat sonra haberdar edilmiştir (Koç, 2004, s. 155).

Afet yönetimi bakımından bu deprem adeta bir milat olarak görülmektedir. Bu büyük deprem yaşanana kadarki genel görüş afet yönetiminde sivil savunma ağırlıklı anlayışın hakim olduğu yönünde tebarüz etmiştir. Türk kriz yönetimi 1999'dan itibaren çıkarılan yasalar, mevzuatlar ve kanun hükmünde kararnameleler incelendiğinde ciddi bir dönüşüme tabii tutulduğu görülmektedir (Karahisar, 2016, s. 43-45).

7.2. 17 Ağustos Marmara Depremi'nden Sonra Çıkarılan 5902 Sayılı Kanun'un Türk Kriz Yönetimine Etkileri

Marmara depremi sonrasında 2000 yılı Temmuz ayına kadar çıkarılan genelgeler incelendiğinde, bu genelgelerin çoğunluğunun afetlerin sonucu ile alakalı düzenleyici bir yaklaşımla çıkartıldığı gözlemlenmektedir (Göktürk ve Yılmaz, 2001, s.10).

Resmî veriler incelendiğinde yaklaşık on yedi bin civarında insanın hayatını kaybettiği yaklaşık dört yüz bin civarında konut ve iş yerinin hasar gördüğünü yaklaşık yüz kırk bine yakın binanın çöktüğünü, yaklaşık 15 milyon insanın bu büyük afetten doğrudan ve dolaylı olarak etkilendiği görülmüştür (Türkiye Mühendisler Mimarlar Odası Başkanlığı [TMMOB], 2009).

Bu büyük felaket sonrası, ülkenin olağanüstü durumlarda ne yapacağına dair daha planlı ve sistemli bir kriz yönetimine ihtiyacı olduğu görülmüştür (Öztürk, 2003, s.52). Bu süreç zarfında yapılan ilk değişiklik deprem bölgesindeki hasarın giderilmesi ve uzun vadede afetlerin önlenmesi veya afet sonrası sürecin yönetimi ile alakalı 28 Ağustos 1999 tarihinde tabii afetlere karşı alınacak tedbirler ve tabii afetlerden meydana gelen zararların giderilmesi amacıyla bir kanun çıkarılmıştır (R.G.29/08/1999 tarih ve 23801 sayı). Kanunun 1.maddesi ile Bakanlar Kurulu'na, sorunların hızlı çözülmesi adına KHK çıkartma yetkisi verilmiştir. Bu yetki ile birlikte birçok kanunda ve yönetmelikte değişikliğe gidilmiştir (Olgun, 2006, s. 62).

1.maddeye ek olarak "Deprem Sigortası" yaptırılması zorunluluğu getirilmiştir. Kanunun 3.maddesine göre Bakanlar Kurulu, 1.madde de kendisine verilen yetkileri KHK'larla kullanırken, afetlerden zarar gören bölgelerde normal yaşam standartlarının devam etmesi için hizmetlerin etkin ve verimli kullanılması gerektiği, hasar ve tahribatın bir an önce giderilmesi gerektiği, ilgili kurum ve kuruluşların aralarında irtibat halinde olması ve eşgüdümlemenin sağlanması, depreme dayanıklı çağdaş yapıların yapılması, depremden etkilenen bölgelerde ekonomik dengenin sağlanması, istikrarın gerçekleşmesi ve kalkınmanın hızlandırılması, afet kaynaklı hukuki aykırılıkların ve anlaşmazlıkların çözümünün sağlanması ve çevrenin kalkınmasını gözetmelidir. 15 Kasım 1999 yılında bu kararnamede bulunan ikinci maddenin birinci bendinde değişiklik yapılarak, başbakanlık teşkilatının görevleri kapsamında afet ve kriz halleri ile alakalı düzenleme gerçekleştirilmiştir (R.G.-22.11.1999 ve 23884 sayı).

Bu değişiklikle devletin güvenliğini etkileyecek ölçüde, deprem, kaya düşmesi, heyelan, sel, büyük kazalar, büyük yangınlar, meteorolojik afet, göç hareketleri ve nükleer tehdit gibi durumlar hakkında önlem alınması, olaylar sırasındaki iyileştirme çabalarını yürüten kurum ve kuruluşların koordineli çalışmasını sağlama görevi Başbakanlık'a verilmiştir. Başbakanlığa yüklenen bu sorumluluk doğrultusunda "15.11.1999 Tarihinde 583 sayılı kanunun 2.maddesi "1" bendine "Türkiye Acil Durum Yönetimi Başkanlığı"nın kurulması ve görevleri eklenmiştir. Bu başkanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü adını almış ve başbakanlık hizmetlerinin ana birimlerinden birisi haline gelmiştir. Daha sonra "29.05.2009 tarih ve 5902 sayılı Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun" ile bu birim yürürlükten kaldırılmıştır (T.C. Resmi Gazete, 1999, 15 Kasım, sy. 23884, md.1-1).

7.3. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı: AFAD

Türk Afet-Kriz yönetimi açısından önemli değişikliklerin yapıldığı en son "5902 Sayılı Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun" un amacı 1.maddede; başbakanlığa bağlı AFAD'ın kurulması, AFAD'ın teşkilat yapısı ve görevleri belirlenmiş, afet ve acil durumlarda sivil savunmayla alakalı stratejilerin memleket sathında aktif bir vaziyet alması için lüzumlu önlemlerin alınması, olaylar vukua gelmeden önce hazırlıkların yapıp tedbirlerin alınması, olay sonrası iyileştirme çalışmalarının yapılması, bu çalışmalarını yürütecek kurum ve kuruluşların arasındaki koordinasyonun nasıl yapılacağı ve nasıl politikalar üretileceğinden bahsedilmektedir.

Bu kanunla birlikte Türk kriz ve afet yönetiminde önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu kanunla; Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Sivil Savunma Genel Müdürlüğü kaldırılmıştır. 5902 sayılı kanun Türk kriz yönetimine çözüm odaklı ve ön tedbirleri de kapsayan ve daha etkili ve koordineli bir sistematığı kanıksayan bir anlayışı getirmesi bakımından bir çığır açmıştır (Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2024).

1999 Marmara depreminden sonra 29.05.2009 tarih 5902 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile yeni bir kriz ve afet yönetimi anlayışı getirilmiştir. Kanunun birinci maddesinde afet ve acil durumlarda ilgili sivil savunmayla alakalı hizmetlerin memleket sathında etkili ve devamlı şekilde harekete geçirilmesi maksadıyla gerekli önlemlerin alınması, acil durum ve afet öncesinde, afet anında, afet sonrası düzenlenecek tüm çalışmalarla, bu mesailerini yürüten kamu kurum ve kuruluşları arasında eşgüdümün sağlanması, stratejilerin oluşturulması ve uygulanması hususları açıklanmıştır. Bu kanunla kurulan AFAD, Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Sivil Savunma Genel Müdürlüğü'nün yerine getirilmiştir.

Merkezi örgütlenmesi başkanlığın beraberinde heyetler şeklinde meydana getirilen "Afet ve Acil Durum Kurulu", "Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu" ve "Deprem Danışma Kurulu"ndan oluşmaktadır. Afet ve Acil Durum Kurulu afet ve acil durumlarda ilgili olarak Başbakan'ın görevlendireceği Başvekil yardımcısının başkanlığında Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Millî Eğitim, Bayındırlık ve İskân, Sağlık, Ulaştırma, Enerji ve Tabii Kaynaklar ve Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan oluşmuştur.

Türk afet yönetim sisteminin temelinde 7269 sayılı umumi hayata müessir afetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardımlara dair kanun dönemin uluslararası kuruluşları tarafından takdir görmüş; fakat bu kanunun uygulanması noktasında yaşanan sıkıntılar genel olarak afet sonrası çalışmalarına odaklanması noktasında olmuştur. 7269 sayılı kanunun dördüncü maddesi incelendiğinde; afet planlanması il ve ilçe düzeyinde tutulmuş, ulusal ve bölgesel aktörler dikkate alınmamıştır. Bu parçalı yapı, afet öncesi süreçlerin koordinasyonunda sorunlara sebebiyet vermiştir (TMMOB, Jeoloji Mühendisleri Odası, 2005).

Depreme kadar olan süreçte afet kaynaklı krizlerin yönetim ve yapılanmasındaki genel anlayış, afet meydana geldikten sonra acil çözüm üretme yönünde olmuştur. Bu sebepten mevzuat ve kurumsal yapılanma sistematik bir yaklaşım içerisinde ve rasyonel çözümlere yönelik olmayıp, mevcut afetin durumuna yönelik anlık çözüm üretme şeklinde gerçekleşmiştir. Bu yaklaşım neticesinde her afet sonrası, yeni bir mevzuat çıkarılması çok başlılığa sebep olmuş, bu da uzun vadede karmaşıklığa neden olmuştur (Ergünay, 2008, s. 97).

Bu dönemi karmaşık hale getiren en büyük engel, yönetim sistemindeki anlayışın afet sonrası odaklı olması, afet yönetimi ile alakalı bir ulusal strateji geliştirme kurumunun olmaması ve dolayısıyla çağdaş bir afet yönetim sisteminden uzak olması olarak açıklanabilir (Uluğ, 2009, s. 15-16).

1999 Marmara depreminde bu karmaşık yapının olumsuzlukları tüm şiddetiyle görülmüş olup 29 Ağustos 1999 4452 sayılı doğal afetler ve sonrası süreçler hakkında yapılabilecekler hakkında kanun çıkarılmıştır (T.C. Resmi Gazete, 1999, 29 Ağustos, sy. 23801, no.4452).

Bu yasaya istinaden Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, Ulusal Deprem Konseyi, Zorunlu Deprem Sigortası, Yapı Denetiminin Arttırılması ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerle iş birliğine gidilmesi kararlaştırılmıştır (Akdağ, 2013: 33-39). Afet yönetiminin de yer alan aktörler daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmış ve afet yönetim sürecine çeşitli sivil mekanizmalar ve sivil toplum kuruluşları, özel sektör, devletlerarası kuruluşlar ve üniversiteler dâhil edilmiştir. AFAD başkanlığı, taşrada valilere önemli görevler yüklemiş, valiler de ilçelerle birlikte ilin afet direktörlüğünün eşgüdümünden mesul hale gelmiştir (Aktel, 2010, s.177).

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülkemiz tarihinin en büyük felaketlerinden biri olan bu büyük Marmara depremleri sonucunda binlerce kişi hayatını kaybetmiş, yüzbinlerce insan evsiz kalmış ve ülke genelinde büyük bir yıkım yaşanmıştır. Bu gibi doğal afetler karşısında almamız gereken dersler ve yapmamız gerekenler oldukça önemlidir. 1999 Marmara Depremi, Türkiye'yi derin bir acı ve yıkıma sürükleyen, binlerce insanın hayatını kaybetmesine ve bir o kadarının da yaralanmasına neden olan bir doğal felakettir. Bu felaket, Türk kriz yönetimi bakımından bir milat olmuş ve bunun neticesinde kriz yönetim sistemi yenilenme sürecine girmiştir.

17 Ağustos depremi, hükümetin acil durum planı eksikliğini ortaya çıkarmıştır. Kurtarma ve yardım çalışmalarının başlangıcında, ekipler arasında koordinasyon eksikliğinden kaynaklı iletişim sorunları yaşanmıştır. Bu durum, yardım ekiplerinin etkin bir şekilde çalışmasını engelleyerek hayat kurtarma ve yardım süreçlerini zorlaştırmıştır. Kriz anında nasıl müdahale edileceğine dair net prosedürlerin olmaması, insan kaynaklarının etkili bir şekilde yönetilememesi gibi konularda eleştiriler yapılmıştır. Ayrıca, Marmara depreminin olduğu gün gerekli acil müdahalelerin hemen yapılamaması, hazırlıksız olunması ve yaşanan ihmaller, kriz yönetim sistemimizi sorgulanır hale getirmiştir. Deprem sonrasında yeterli ve doğru bilgilerin sağlanamaması, insanların paniklemesine ve etkili bir şekilde tahliye edilememelerine neden olmuştur. İletişim eksikliği, halk arasında kafa karışıklığına ve endişeye yol açmıştır. Bu durum, ülkenin doğal afetlere karşı hazırlıklı olma ve etkili bir müdahale yapma konusunda ciddi eksikliklerle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Deprem yarattığı büyük insan kaybı ve yıkım, Türk kriz yönetiminde acil yardım ve iyileştirme süreçleri için yeni bir bakış açısını gerekli kılmıştır.

17 Ağustos 1999 depreminden çıkarılan dersler, Türkiye'nin karşılaştığı zorluklar karşısında daha dirençli hale gelmesi ve daha etkili bir kriz yönetimi stratejisine doğru ilerlemesi için gerekli adımların atılmasına yol açmıştır. "5902 Sayılı Kanun" sayesinde baştan aşağıya değiştirilen yasal mevzuat, imar yasalarının uygulanması, binaların deprem riskine uygun şekilde inşa edilmesi ve dolayısıyla kentsel dönüşümün hızlandırılarak yapı stoğundaki yenilenmelerin önünün açılması neden olmuştur. Gösterilen bu çaba ve ilerlemelere rağmen, halen önemli eksikliklerin olduğu yaşanan 6 Şubat 2023 depremiyle ortaya çıkmıştır. Yaklaşık 13,5 milyon vatandaşımızın etkilendiği 6 Şubat 2023 yılında meydana gelen büyük yıkıcı depremler neticesinde oluşan hasar incelendiğinde yıkılan binaların genelinin 1999 öncesi yapılar olduğu dönemin yetkili bakanı tarafından ifade edilmiştir, yapılan incelemeler sonucu yıkılan binaların mühendislik hizmeti almamış, kontrole tabi tutulmamış, yapı denetimden

geçmemiş yapılar olduğu tespit edilmiştir. Depremi ardından hızlıca yapılan hasar tespit çalışmalarında, 1999 sonrası inşa edilen binaların %3'ünün yapı denetime tabi tutulmadan yapıldığı tespit edilmiştir.

6 Şubat gecesi saatler 04:17'yi gösterdiğinde Doğu Anadolu fay hattında meydana gelen kırılmalar sonucunda Kahramanmaraş Pazarcık merkez üslü 7,8 şiddetinde yıkıcı etkileri olan büyük bir deprem meydana gelmiştir. Bu depremden 9 saat sonra saat 13:24'te Elbistan merkezli şiddeti 7,6 boyutlarında olan ikinci büyük sarsıntı meydana gelmiştir. Depremlerin ardılları uzun süre yaşanmış ve Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Malatya, Diyarbakır, Kilis, Osmaniye, Adıyaman, Adana illerinde bölgesel nitelikte büyük yıkımlar meydana getirilmiştir. AFAD raporuna göre bölgede 4000'den fazla artçı deprem meydana gelmiştir. Depremin yaşandığı illerde yaklaşık 50.000 vatandaşımız hayatını kaybetmiş ve 120.000 kişi yaralı olarak kurtulmuştur (AFAD,2024).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun "Bina ve Konut Nitelikli Araştırma Raporu" incelendiğinde 6 Şubat depreminin meydana geldiği illerde 2000 öncesi inşa edilen bina oranı %26,2, 2000 yılı sonrası inşa edilen binaların oranı ise %51,8, geri kalan binaların yaşı ve durumu tam olarak tespit edilememiştir. Çevre şehircilik ve iklim Bakanlığı'ndan elde edilen verilere göre yapılan hasar tespit çalışmaları sonucu incelenen 387.346 binadan 50.576'sinin yıkık ağır hasarlı veya acil yıkılması gerekli olduğu görülmüştür (TUİK,2024).

Kriz yönetimi evreleri bakımından incelendiğinde; 6 Şubat depremi kriz yönetim sürecinde; kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası süreçte bazı problemler meydana geldiği görülecektir. Kriz öncesi süreçle alakalı alınan önlemler incelendiğinde; kriz ve afet sürecinin koordineli ve etkin bir şekilde işlemesi amacıyla, AFAD Başkanlığı tarafından olası bir afet durumunda halkın toplanacağı alanları tespit edilmiş, ancak halkın bu konuda yeterince bilgilendirilemediği anlaşılmıştır. Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı'nın herhangi bir afet durumunda, bir şehrin diğer şehre kardeş şehir olarak seçilmesi ile kriz durumunda kardeş şehrin AFAD ve STK ekiplerinin yapması gerekenler belirlenmiş, fakat depremin verdiği büyük hasar neticesinde iletişim hatlarında meydana gelen kopukluk ve dolayısıyla ulaşım altyapısındaki aksaklıklar nedeniyle tam olarak uygulamaya geçirilememesi sonucu bu süreç sağlıklı bir şekilde yürütülememiştir. Kriz öncesi süreçte yapı denetim amacıyla ve tedbir açısından olumlu ilkeler içeren 3194 sayılı imar yasası ve 4708 sayılı yapı denetim yasası uygulama aşamasında çeşitli usulsüzlüklerle tam anlamıyla değerlendirilememiştir. Bahsedilen aşamalar resmi ve kanuni olarak kriz öncesi süreçte uygulanması gereken ancak yeterli denetim sağlanmadığı için yerel yönetimlerin de bu konuda eksik kaldığı da göz önünde bulundurularak deprem öncesi süreçte yapılması gerekenler göz ardı edilmiştir.

Kriz evresinde yaşananlar ise; depremin 10 ilde meydana gelmesi, iletişim ve ulaşım altyapısının bozulması nedeniyle kopuklukların oluşması, alanın büyüklüğü nedeniyle yaralıları ve hasarlı binalara ulaşmada zorluk çekilmesi, yurt içi ve yurt dışından gelen ekiplerin arama kurtarma sırasında sahaya hakimiyetinin zayıf olmasından dolayı insanlara ulaşılmasının zorlaşması, telekomünikasyon şirketlerine ait bazı baz istasyonlarının tahribata uğraması, ulaşım için kullanılması gereken ana arterlerde yolların çökmesi sonucu yaşanan aksaklıklar, olumsuz hava koşulları gibi doğal sebepler ve vatandaşın deprem öncesi süreçte, depremde toplanılacak yerler hakkında bilinçlendirilmesinden dolayı kriz anı yönetim sürecinin zorlaşması gibi durumlarıdır. Sosyal medya mecralarında oluşan bilgi kirliliğinin yönetilememesi sonucu can kayıplarının meydana gelmesi de kriz yönetimi açısından ciddi bir aksaklıktır. Bu süreçte yaşananların incelendiğinde görülen odur ki; 17 Ağustos 1999 depreminden sonra çeşitli yönetmelikler ve kanun hükmünde kararnamele ile afet öncesi sürecin denetlenmesi ve kontrolü için yapılan yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı, her ne kadar "31520 sayılı Yapı Denetim Uygulama Yönetmeliği'nin Yapılara Sertifika Verilmesi" konu başlıklı "31.maddenin ikinci fıkrasında" bina kimlik sertifikası uygulaması projesinin yayımlandığı görülsede çeşitli bireysel rantlar ve kanunsuzluklar neticesinde bu projenin tam manasıyla hayata geçirilmediği eleştirileri de yapılmaktadır (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği , 2024).

6 Şubat depremi meydana geldiği anda yani kriz sürecinde Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, uluslararası yardım talebinde bulunması ile birlikte, ulusal ve uluslararası yardım örgütleri ve sivil toplumun da desteğiyle kısa süre içerisinde 10 ilde koordinasyon, acil tıp, destek ve yardım faaliyetleri yapılmaya başlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile on ilde olağanüstü hal ilan edilmiştir. Afet bölgesine 340'a aşkın Çadırkent 200 aşkın konteyner kent kurulmuştur. Bunun dışında afet bölgesi ve afet bölgesi dışında Kredi Yurtlar kurumlarında afetzedelere barınma hizmeti verilmiştir. Hemen afet takip eden süreçte hızla on ilde 77 sahra hastanesi kurulmuş ve çeşitli ulaşım araçları vasıtasıyla afetzedeler bu hastanelere nakledilmiştir.

AFAD, Kızılay, sivil toplum kuruluşları, Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı gibi kuruluşlar tarafından 400'ü aşkın mobil mutfak afetzedelerin hizmetine sunulmuştur. Afet anından itibaren bölgeye hızlı bir

şekilde vinç, arasöz, greyder, kepçe, kamyon gibi toplamda 18.000 civarı iş makinesi gönderilmiştir. 116 helikopter ve 76 uçak bölgeye intikal etmiş ve ihtiyaç olunan malzemelerin sevkiyatını yapmıştır.

Kriz sonrası süreçte bölgede hasar tespit çalışmaları yapılarak binaların durumu hızlıca tespit edilmiştir. Ağır hasarlı binaların kaldırılma çalışmaları hızlı bir şekilde devam etmektedir. E-Devlet üzerinden alınan hasar ihbarlarına "ALO DASK125" üzerinden 7/24 ulaşılmaktadır. TOKİ hızlı bir şekilde başlattığı afet bölgelerine 200.000 konut inşaatı projesini hemen yürütmeye başlatmış ve binaların bir kısmı teslim edilmiştir. Bu süreçte eğitim faaliyetlerinin aksamaması amacıyla Yüksek Öğrenim Kurulu tüm ülkede 2022-2023 bahar yarıyılı için uzaktan eğitim kararı vermiştir (AFAD,2024). Buradan anlaşılmaktadır ki;1999 depremi kriz yönetim sürecindeki aksaklıklara kıyasla 6 Şubat depreminde çok daha hızlı ve etkili müdahale ve mücadele yapılmıştır. Bu durum ülkemiz kriz ve afet yönetimi bakımından önemli bir gelişmedir.

Deprem gerçeği Türkiye'nin kabul etmesi gereken önemli bir sorun olarak karşımızda bulunmaktadır. Bu nedenle uygulanmaya konulacak kanun ve yönetmeliklerin yaptırım gücünün olması için caydırıcı tedbirler alınması ve istisnasız kontrollerin yapılması gerekmektedir. Kanuni süreçlerle afet öncesi sürecin altyapısı sağlanmasının yanı sıra bundan sonraki süreçte fay hatlarının geçtiği alanların tespit edilmesi, yerleşimlerin bu haritaya göre yapılması, depreme dayanıklı yapıların çoğaltılması önemlidir. Depremleri engellemenin mümkün olmadığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, tedbirler artırılarak oluşacak hasarların azaltılabileceği öngörülmektedir. Deprem sonrası süreçte tüm bunların depreme dayanıklı, can ve mal güvenliğini sağlayan yapıların inşasında etkili olmadığı görülmüş ve daha sonra yaşamsal bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlara örnek olarak; hazır beton ve katlanmış çelik teçhizat kullanımının zorunlu hâle gelmesi, Yapı Denetimi Sistemi'nin [YDS] tüm ülke sathında yayılması, deprem yönetmeliklerinin güncellenmesi verilebilir. Özetle 2000 yılı sonrası süreçte YDS'nin tüm Türkiye'de uygulanmaya başlanması sonucunda daha güvenilir ve depreme dayanıklılığı yüksek binaların inşası mümkün olmuştur. Günümüzde yapı stokumuzun yaklaşık yarısı 2000 yılından önceki mevzuata göre yapılmış vaziyette bulunduğu da bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

Türkiye deprem riski üst düzey bir bölgede olmasına rağmen, yapı stoğunun büyük bir kısmının depreme dayanıklı olmadığı tespit edilmiştir. Depreme dayanıklı binalar inşa etmek, deprem riskinin azaltılmasına yardımcı olabilir. Bu nedenle, deprem riski olan bölgelerde, bina güçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

İlk olarak, afet bölgelerindeki yapılaşmanın gözden geçirilmesi gerekmektedir. Deprem bölgelerindeki yapıların dayanıklı malzemelerle ve güvenli bir şekilde inşa edilmesi, olası bir deprem durumunda can kaybını ve maddi hasarı minimize edebilir. Ayrıca, mevcut binaların güçlendirilmesi de büyük önem taşımaktadır. İkinci olarak, afet yönetimi ve müdahale planlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Afet durumunda hızlı ve koordineli bir şekilde müdahale edebilmek için afet yönetimi planlarının detaylı bir şekilde hazırlanması ve sürekli olarak güncellenmesi gerekmektedir. Ayrıca, afet sonrası yardım ve iyileştirme süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi de oldukça önemlidir. Üçüncü olarak, toplumda afet bilincinin artırılması ve eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Halkın afet durumunda nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda bilinçlendirilmesi, afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken tedbirlerin öğretilmesi, toplumun afetlere karşı daha hazırlıklı olmasını sağlayabilir. Deprem sonrası, halkın barınma, gıda, su, ilaç gibi ihtiyaçlarının karşılanması önemlidir.

İnsanların afet sonrası hayatlarını normale döndürebilmeleri için, rehabilitasyon çalışmaları çok önemli hale gelmiştir. Afet durumunda, iletişim altyapısı hayati önem taşımakta olup, güçlendirilmelidir. Bu nedenle, afetlere karşı daha dayanıklı bir iletişim altyapısı kurulmalıdır. Marmara depreminde sivil toplum kuruluşları ve gönüllü grupların koordineli bir şekilde afet mücadelesine yeterince dâhil edilmemesi, toplumun dayanışma potansiyelinin tam anlamıyla kullanılmamasına neden olmuştur. Marmara depremleri ve sonrası süreçte, kriz yönetimine sivil toplumun katkısının artırıldığı, 6 Şubat depremleri sürecinde sivil toplum kuruluşlarının kurtarma faaliyetlerine katılması ve pozitif yönde birçok katkısı olduğu görülmüştür.

Ülkemiz kriz yönetim sistemindeki sorunlar incelendiğinde, kriz yönetim sisteminin yeniden yapılandırılması ve hiyerarşi bakımından kanunların birbiriyle örtüşmesi gerekmektedir. Gelecekte olası benzer felaketlerle karşılaşıldığında ülkenin daha hazırlıklı olması ve müdahale sürecinin daha etkin şekilde yürütülmesi için hayata geçirilen tedbirler, Türk kriz yönetiminin gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak; Türkiye'nin mevcut yapı stoğu ve kentlerin dönüşümüne yönelik faaliyetler arttıkça, halk bilinçlendirilip, yerel yönetimler kentsel dönüşüm alanında adımlarını hızlıca attıklarında, ülkemizin kriz yönetimi çok daha etkin bir hale gelecektir. 6 Şubat Kahramanmaraş depremi; bize afetlere karşı daha hazırlıklı olmamız gerektiğini ve alınması gereken yeni dersler olduğunu göstermiştir. Bu derslerden en önemlileri yapılaşmanın

gözden geçirilmesi, afet yönetimi planlarının geliştirilmesi ve toplumda afet bilincinin artırılmasıdır. Ancak bu dersleri sadece konuşmak değil, uygulamak da önemlidir.

Ülkemizde ve dünyada yaşanan doğal felaketler bize her zaman hazırlıklı olmamız gerektiğini hatırlatmalı ve gerekli adımları atmamızı sağlamalıdır. Deprem gibi zamanı kestirilemeyen doğal afetlerle mücadele ancak koordineli sistematik ve modern bir kriz yönetimi anlayışı ile mümkün olacaktır. Bu süreçlerde deprem gibi ciddi sonuçlar doğuran afetlerin engellenmesi için kaçak yapılar yıkılmalı ve sıklıkla çıkartılan imar barışı gibi eksik uygulamalara son verilmelidir. Depremden etkilenen bölgelerde insanların istihdamı için gerekli prosedürler uygulanmalı ve afet bölgesinde bulunan vatandaşların buldukları illerden göç ettirilmemesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Deprem ve afetlerde kriz yönetim sürecinin sağlıklı ilerlemesi açısından paneller, toplantılar ve sunumlarla halkın bilinçlendirilmesi ve bu bilincin kanunlarla pekiştirilmesi gerekmektedir.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2024). *17 Ağustos 1999 Gölçük Depremi*. <https://Deprem.Afad.Gov.Tr/Tarihtebuay?İd=37> adresinden 1 Mart 2024 tarihinde alınmıştır.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2024). *06 Şubat 2023 Pazarcık (Kahramanmaraş) Mw 7.7 Elbistan (Kahramanmaraş) mw 7.6 Depremlerine ilişkin Ön Değerlendirme Raporu*. https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmaraş%20%20Depremleri_%20On%20Değerlendirme%20Raporu.pdf adresinden 10 Ağustos 2024 tarihinde alınmıştır.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. (2009,17 Haziran). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090617-1.html>

Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik. (1988, 8 Mayıs). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.8812777.pdf>

Akdağ, M. (2011). Halkla ilişkiler ve kriz yönetimi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 1-21.

Akdağ, M. ve Arklan, Ü. (2013). Kamu yönetiminde kriz yönetimi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(4), 33-35.

Aktel, M. (2015). 5902 sayılı yasa ile Türkiye’de afet yönetiminde oluşan değişim, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (27).

Aktel, M. (2016). Türkiye’de kriz yönetimi sistemi ve krizlerin ekonomik, mali ve beşeri zararları. S. Ağcakaya, B. Afşar ve S. Ögreci (Ed.), *Kriz disiplinlerarası bir inceleme* içinde (s. 301-326). Ekin Yayınları.

Aykaç, B., (2001). Kamu yönetiminde kriz ve kriz yönetimi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 8-10.

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği. (1997, 9 Ocak). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22872.pdf>

Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun. (1984, 19 Ekim). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3056.pdf>

- Bayındırlık ve İskân Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1983, 14 Aralık). <http://www.krkyapidenetim.com.tr/ss/upload/upload31.pdf>
- Bazı Tekel Maddelerin Fiyatlarına Yapılan Zamlardan Elde Edilen Hasılatın Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nda Açılacak Bir Deprem Fonu Hesabında Toplanmasına Dair Kanun. (1972, 19 Ocak). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc055/kanuntbmmc055/kanuntbmmc05501571.pdf
- Can, H. (2002). *Organizasyon ve yönetim* (2.Baskı). Siyasal Kitabevi.
- Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğal Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu. (1999, 29 Ağustos). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4452.pdf>
- Ergünay, O. (2005). Afet yönetiminde işbirliği ve koordinasyonun önemi. M. Kadioğlu ve E. Özdamar (Ed.), *Afet Yönetiminin Temel İlkeleri* içinde (s. 9-19). JICA Türkiye Ofisi.
- Ergünay, O. (2008). Afet yönetiminde kurumsal yapılanma ve mevzuat nedir? nasıl olmalıdır?. *CHP İstanbul Deprem Sempozyumu* (s. 97-98). İstanbul, Türkiye.
- Ergünay, O. (2011). 1999 depremleri afet mevzuatlarını nasıl değiştirdi: Mevzuat açısından neredeyiz. *ODTÜ Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı* (s. 2-4). Ankara, Türkiye.
- Erkan, A. (2010). *Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye'de Yaşanan Sorunlar* [Uzmanlık Tezi]. Devlet Planlama Teşkilatı.
- Erkan, Ekin, N. (2012). Ebniye nizamnamelerinden şehir planlama teorisine uzanan yol: İstanbul'da şehir planlama. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21(4), 1-14.
- Erzincan ve Erzincan Yer Sarsıntularından Müteessir Olan Mıntıkadan Zarar Görenlere Yapılacak Yardım Hakkında 3773 sayılı Kanun. (1940,25 Ocak). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc021/kanuntbmmc021/kanuntbmmc02103773.pdf
- Genç, F. (2013). Kriz iletişimi: Marmara depremi örneği. *Selçuk İletişim*, 5(3), 161-175. <https://doi.org/10.18094/Si.14572>
- Göksu, T. (2008). Kamuda kriz yönetimi ve kriz yönetim teşkilatlanması içinde kriz ve kriz yönetimi. *Türk İdare Dergisi*, (459), 40-45.
- Göktürk, İ. ve M. Yılmaz. (2001). Ülkemizde afet politikaları ve karşılaşılan sorunlara ilişkin bir değerlendirme. *Afet Sonrası Yardımlarda Jandarmanın Rolü Semineri* (s. 10). Kahramanmaraş, Türkiye.
- Gültekin, M.K. (2002). *Krizde yönetim, krizde check-up ve krizden çıkış yolları* (2. Baskı). Alp Yayınları.
- Gümüşbuğa, F. (2012). *Kocaeli afet yönetimi kapsamında hata ağacı analizi ile risk tabanlı tesis yer seçimi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kara Harp Okulu.
- Halk Sahipsiz, (1999,18 Ağustos), Milliyet, s.1
- Hart, P. ve Rosenthal, U. (1993). Crisis decision making. *Administration and Society*, 25(277).
- Hatemi, H. (1999). Krizin kritiği. *Düşünen Siyaset Dergisi*, (1), 17-18.

- Japan International Cooperation Agency Türkiye Ofisi. (2005). (1), (s. 19-43).
- JICA (Japan International Cooperation Agency). (2004). *Türkiye’de doğal afetler kanunu konulu ülke strateji raporu*. (s. 72-73).
- Karahisar, T. (2016). Olası bir depremde koordinasyonun sağlanması ve sosyal medyanın rolü. *Beykoz Akademi Dergisi*, 4(2), 43-64. <https://doi.org/10.14514/Byk.M.21478082.2016.4/2.43-64>
- Kash, J. T ve Darling, J. R. (1998), Crisis management: prevention, diagnosis and intervention. *Leadership & Organization Development Journal*, 19(4), 179-186.
- Koç, S. (2004). *1923-2000 yılları arasında Türkiye’de doğal afetler:1999 Marmara Depremleri hakkında haber söylemleri ve kamuoyu araştırması* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kolukıncık, S., ve Tuna, M. (2009). Türk medyasında deprem algısı: Marmara Depremi örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 286-298.
- Övgün, B. ve Gül, H. (2019). Kriz yönetiminde reform. *Resilience*, 3(2), 173-181. <https://doi.org/10.32569/Resilience.591738>
- Özbaran, M. H. (2001). Deprem felaketi sonrasında çıkarılan kanun hükmünde kararname ve sayıştay denetimi dışında kalan kamu fonları. *Sayıştay Dergisi*, (41), 54-65.
- Öztürk, N. (2003). Türkiye’de afet yönetimi: Karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(4), 42-64.
- Rosenthal, U. ve Kouzmin, A. (1997). Crisis and crisis management: Toward comprehensive government decision making. *Journal of public administration research and theory*, 7(2), 18-22.
- Solmaz, B. (2006). Krizde itibarın yönetilmesi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(3), 65-72.
- Sümbül, A. B., Dağdeviren, U., Gündüz, Z. ve Arman, H. (2007). 1999 Marmara Depremi sonrası Adapazarı şehir merkezi hasar durumlarının analizi ve depremin ekonomik boyutu. *TMMOB Afet Sempozyumu* (s. 430-442). Ankara, Türkiye.
- Şahin, Y. (2003). Kriz yönetimi. A. Balcı vd. (Ed.), *Kamu yönetiminde çağdaş yaklaşımlar* içinde, (s. 334-364). Seçkin Yayınları.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (2024). <http://www.Bayindirlik.Gov.Tr/Turkce/Dosya/Makale11.Pdf> adresinden 6 Mart 2024 tarihinde alınmıştır.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2024). AFAD Hakkında, AFAD ve tarihçesi. <https://www.afad.gov.tr/afadhakkinda> adresinden 6 Mart 2024 tarihinde alınmıştır.
- Tağraf, H. ve Aslan, N.T. (2003). Kriz oluşum süreci ve kriz yönetiminde proaktif yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1), 149-160.
- Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı 4373 Sayılı Korunma Kanunu. (1943,21 Ocak). <https://faolex.fao.org/docs/pdf/tur114668.pdf>
- Tutar, H. (2000). *Kriz ve stres ortamında yönetim*, Hayat Yayınları.
- Tutar, H. (2004). *Kriz ve stres yönetimi*, Seçkin Yayınları.

- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği. (2024). *6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri raporu*. https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/tmmob_deprem_raporu-part-1.pdf adresinden 10 Ağustos 2024 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1997). *Araştırma komisyonu raporu*. (s. 7-15).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2010). *Deprem riskinin araştırılarak deprem yönetiminde alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırma komisyonu raporu*. (s. 2-10).
- Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası Başkanlığı Şehir Plancıları Odası. (2006). *1999 Sonrası İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Dumlupınar Üniversitesi.
- Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası Başkanlığı. (2009). *Türkiye’de deprem gerçeği ve TMMOB Makine Mühendisleri Odası’nın önerileri oda raporu*. TMMOB Makine Mühendisleri Odası Yayınları.
- Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası Başkanlığı. (2012). *Türkiye’de deprem gerçeği ve TMMOB Makine Mühendisleri Odası’nın önerileri*. Ankamat Matbaacılık.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *Bina ve konut nitelikleri araştırması*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Survey-on-Building-and-Dwelling-Characteristics-2021-45870> adresinden 10 Ağustos 2024 tarihinde alınmıştır.
- Yavaş, H. (2005). *Doğal afetler yönüyle Türkiye’de belediyelerde kriz yönetimi*. Orion Yayınevi.
- Yılmaz, A. (2003). *Afet yönetimi*, Pegem A. Yayıncılık.